

Severoatlantická aliance – minulost, přítomnost a budoucnost

Todd Sandler – Keith Hartley: The Political Economy of NATO. Past, Present, and into the 21st Century. 1st ed. Cambridge: University Press, 1999, 292 stran, ISBN 0-521-63880-1 (paperback), ISBN 0-521-63093-2 (hardback).

The Political Economy of NATO je první kniha, která podrobně píše o spolupráci členských států Severoatlantické aliance, a to velmi dobře. Ukazuje, jaká je spolupráce v této oblasti mezi Spojenými státy a Evropou. Kromě toho rovněž zobrazuje snahu USA být opatrné v oblasti spolupráce ve zbrojním průmyslu, jakož i jejich snahu, aby zbrojní průmysl byl pod jejich diskrétní kontrolou. Tuto knihu je možné nepochybně považovat za tzv. „AKTA X“ NATO, která doposud nebyla tak podrobně zveřejněna. Autoři recenzované publikace se snaží otevřeně a velmi podrobně ukázat čtenářům, co je to Severoatlantická aliance, a její perspektivu do budoucnosti. Přitom svou knihu rozdělili do devíti rozsáhlých kapitol.

První kapitola obsahuje historii vzniku Severoatlantické aliance a jednotlivé články její smlouvy. Autoři zde čtenáře seznamují rovněž se strategickými doktrínami NATO, s jejími misemi a s institucionálními opatřeními.

Druhá kapitola je věnována výzkumu režijních nákladů členských států NATO. Todd Sandler a Keith Hartley zde čtenářům poskytli skvělý pohled na budoucnost režijních nákladů a členských příspěvků jednotlivých států. Tyto finanční příspěvky slouží zejména k rozvoji nové technologie obrany určené ke zvýšení bezpečnosti hlavně členských států NATO, jakož i k rozvoji spolupráce se zeměmi bývalého Sovětského svazu, a to v oblasti udržování míru a bezpečnosti v tomto regionu.

Třetí kapitola její autoři věnovali myšlence rozšiřování Severoatlantické aliance, a to od doby po pádu berlínské zdi. V prosinci 1991 byla vytvořena Severoatlantická rada pro spolupráci (*Nort Atlantic Cooperation Council – NACC*), která se stala základem ekonomické, diplomatické a vojenské spolupráce mezi členskými státy NATO a bývalými komunistickými zeměmi ze střední a východní Evropy. V roce 1994 pak byla zmíněná spolupráce prohloubena, a to vytvořením Partnerství pro mír (*Partnership for Peace – PfP*).

V této kapitole se autoři zmiňují rovněž o politické a ekonomické problematice ve vztahu k rozšiřování Severoatlantické aliance (jde např. o podmínky jejího rozšíření). Jejich analýza těchto otázek je přitom velmi podrobná.

Čtvrtá kapitola se zabývá problematikou vojenských jednotek NATO působících v rámci mírových misí. Autoři zde podrobně popisují režijní náklady členských států Severoatlantické aliance a rozdílné financování těchto jednotek v dnešní době a v době studené války. Ukazují, že v současné době NATO své finanční prostředky věnuje spíše na zmíněné jednotky, tedy nikoli stejným způsobem jako v padesátých letech, kdy byly finanční prostředky hlavně věnovány na strategické zbraně. Tato kapitola ukazuje evoluci mírových jednotek Organizace spojených národů v posledním období a spekuluje o možnosti vzniku alternativní mírové jednotky, která bude spolupracovat s OSN a eventuálně i řídit světový mír. Jako příklad autoři uvádějí nedávné vyslání mírových jednotek do Bosny, na Haiti a do Kuvajtu.

Zároveň čtvrtá kapitola ukazuje, že v období 1988–1992 hrály mírové jednotky OSN největší úlohu od doby vzniku Organizace spojených národů. V následujícím období – od

1. ledna 1993 do 13. února 1998 – se uskutečnilo devatenáct nových mírových operací OSN, které se snažily vyřešit krizové situace vzniklé v rámci poststudené války. V této souvislosti je zajímavé uvést, že až do roku 1989 měla OSN ve svém rozpočtu k dispozici pro mírové jednotky jen 200 milionů dolarů, ale o pár let později se tato částka zvýšila až na 3 mld. dolarů. Tato skutečnost přispěla k finanční krizi OSN, kterou nebylo možné řešit bez pomoci NATO.

S tím souvisí i následující otázka: Kdo vlastně má velet mírovým jednotkám – Organizace spojených národů anebo Severoatlantická aliance? Tato otázka se jasně projevila v souvislosti s bosenskou krizí, kde mírová jednotka NATO zasáhla na žádost OSN proti srbskému letectvu, které porušilo vzdušný prostor. NATO v Bosně tedy vystupovalo jako „zástupce“ OSN.

Pátá kapitola je zaměřena na zkoumání rozvoje spolupráce obranného průmyslu Spojených států a Evropy. Jde např. o smlouvu o licenci, o spolupráci či o náhradních dílech, o dohodu o tzv. zóně volného obchodu se zbraněmi, jakož i o rozvoj zbraní, a to včetně výzkumu a dalšího rozvoje tohoto odvětví. Autoři v této kapitole také srovnávají zbrojní průmysl členských států Evropské unie a USA. Přitom dospívají k závěru, že větší integrace členských států Evropské unie může způsobit to, že její členové v budoucnosti možná budou obchodovat se zbraněmi i s nečlenskými státy Severoatlantické aliance.

V páté kapitole se autoři zmiňují též o možnosti spolupráce Evropské unie se Spojenými státy. Již dnes tato spolupráce v rámci NATO existuje, čehož příkladem je americká spolupráce s evropskou firmou, která vyrábí bojový letoun Tornádo. K nejznámějším firmám, které se zabývají výrobou pro zbrojní průmysl, patří např. Lockheed-Martin (USA), McDonnell Douglas (USA), British Aerospace (Velká Británie), General Motors (USA), Daimler Benz Aerospace (SRN) či Aerospatiale Groupe (Francie). Přitom největším výrobcem tohoto průmyslového odvětví na světě byla v roce 1997 firma Lockheed-Martin (USA) s obratem zhruba 19,39 mld. dolarů, zatímco největší evropská firma British Aerospace (Velká Británie) měla obrat jen 6,47 mld. dolarů. Z uvedené skutečnosti vyplývá, že v současné době v jedné velké alianci stále existuje velká konkurence (Evropa versus Spojené státy).

Šestá kapitole se T. Sandler a K. Hartley zamýšlejí nad problematikou Severoatlantické aliance v současnosti a v budoucnosti. V této souvislosti jde např. o problematiku potenciálních občanských válek, o obnovu jaderných zbraní, o mezinárodní terorismus či o problémové státy, jako je v současnosti Libye, KLDR, Írán, Irák či Sýrie. Přitom za eventuální problémové státy v budoucnu autoři považují Čínu, Egypt, Indii, Pákistán, Korejskou republiku, Tchaj-wan a Turecko. Dále se v této kapitole zabývají bezpečností ve vztahu k životnímu prostředí a stabilitou v Evropě. Uvedený okruh problémů představuje hlavní otázky, které bude muset NATO v budoucnu řešit, a to v souvislosti s misemi, které vyžadují jasnou strategickou doktrínu NATO a odčerpávají značné finanční prostředky.

Severoatlantická aliance musí být vždy připravena zasáhnout, neboť nikdy nemůže do předu vědět, kde a kdy vznikne nějaká krizová situace, vyžadující vojenské řešení. Recenzovaná kniha ukazuje jednu z příčin této skutečnosti, a to prodej zbraní zejména zemím Středního východu a severní Afriky. Např. v letech 1987–1995 nakoupila Saúdská Arábie zbraně za 70 470 mil. dolarů, Irák za 20 009 mil. dolarů, Írán za 13 968 mil. dolarů, Egypt za 12 272 mil. dolarů, Izrael za 9 908 mil. dolarů, Sýrie za 8 338 mil. dolarů, Spojené arabské emiráty za 5 130 mil. dolarů, Libye za 4 120 mil. dolarů a Kuvajt za 5 649 mil. dolarů. Je sice pravda, že na hlavních pět problémových zemí světa bylo od roku 1992 uvaleno embargo na dovoz zbraní, ale to se nevztahuje na nečlenské státy NATO. Proto od té doby je možné považovat za hlavní dodavatele do uvedených zemí Rusko, Čínu a Izrael.

V této souvislosti je zajímavé uvést patnáct největších armád na světě, které má Čína (2 930 tis. vojáků), Spojené státy (1 547,3 tis. vojáků), Rusko (1 520 tis. vojáků), Indie (1 145 tis. vojáků), KLDR (1 128 tis. vojáků), Brazílie (1 115 tis. vojáků), Korejská re-

publika (633,07 tis. vojáků), Pákistán (587 tis. vojáků), Vietnam (572 tis. vojáků), Írán (513 tis. vojáků), Turecko (507,8 tis. vojáků), Ukrajina (452,5 tis. vojáků), Egypt (436 tis. vojáků), Sýrie (423 tis. vojáků) a Francie (409 tis. vojáků). Uvedená čísla nezahrnují vojáky mimo aktivní službu.

Sedmá kapitola je pak věnována otázkám spolupráce Severoatlantické aliance s Evropskou unií. V této kapitole autoři hovoří o tom, že spolupráce mezi dvěma uvedenými mezinárodními organizacemi a dalšími evropskými organizacemi bude nějakým způsobem pokračovat i v budoucnu. Důvodem je nutnost udržovat bezpečnost v regionu/oblasti. Podle názoru autorů recenzované knihy Spojené státy budou mít velký zájem angažovat se v této spolupráci (jde např. o standardizaci zbraní).

Autoři recenzované knihy se v této kapitole zmiňují i o spolupráci Severoatlantické aliance se Západoevropskou unií (*Western European Union – WEU*). V této souvislosti je třeba dodat, že ne všechny evropské členské státy NATO jsou zároveň členskými státy Západoevropské unie (ZEU). Např. Norsko je sice členem NATO, ale není členem ZEU a opačně např. Švédsko a Finsko jsou zase členskými státy ZEU, ale nikoli NATO. Přitom všechny členské státy Evropské unie jsou členy ZEU, která byla zřízena Bruselskou smlouvou z roku 1948 a novelizována Pařížskými dohodami v roce 1994. ZEU je prakticky jedinou evropskou organizací obranného charakteru. Jejím hlavním cílem je zajišťování kolektivní obrany každého z jejích členů, který by se eventuálně stal obětí útoku či agrese.

Reálným výsledkem spolupráce Severoatlantické aliance a Západoevropské unie jsou tzv. *Combined Joint Task Forces (CJTF)*, které byly vytvořeny na základě dohody o podmínkách fungování evropských jednotek. Podle mého názoru je to skutečně tzv. „provokující“ projev západoevropských zemí vůči Washingtonu.

V *osmé kapitole* autoři recenzované knihy podrobně vysvětlují současnou organizační strukturu Severoatlantické aliance, kterou považují za velmi dobrou. Zároveň však spekulují i o tom, zda by nebylo vhodné změnit kritéria pro přijímání nových členských států NATO. Jde o to, že noví členové musejí standardizovat své zbraňové systémy, společně zásobování vojska a specializovat své ozbrojené síly.

V *deváté kapitole* se její autoři zaměřují na budoucnost Severoatlantické aliance, a to zejména na její blízkou budoucnost, ale i na dlouhodobou perspektivu. Proto podle jejich názoru musí mít NATO velmi dobrý ekonomický systém, který bude přispívat k jeho kontinuitě.

Todd Sandler a Keith Hartley prakticky chtěli čtenářům ukázat, že Severoatlantická aliance vůbec není nadnárodní organizací, a proto jakékoli rozhodnutí, které se týká bezpečnostní oblasti, může být přijato či rozhodnuto jen jednomyslným souhlasem všech jejích členů. Proč? Protože tato organizace není vybavena centrální mocí, s jejíž pomocí by mohla diktovat svá rozhodnutí jednotlivým členským státům. Recenzent se však domnívá, že v praxi to bohužel tak vždy nefunguje. V této souvislosti je třeba připomenout slova preambule, že členské státy Severoatlantické aliance „*jsou rozhodnuty spojit své úsilí ke kolektivní obraně a k zachování míru a bezpečnosti...*“

Na závěr své recenze bych chtěl dodat, že kniha *The Political Economy of NATO* nepochybně obsahuje velmi důležité materiály pro vysokoškolské studenty ekonomického směru či politologie, ale hlavně pro studenty oboru mezinárodních vztahů, a proto ji všem doporučuji k přečtení. Je to nepochybně nejlepší kniha věnovaná problematice Severoatlantické aliance, kterou jsem dosud četl.

Teddy Sunardi